

ERYK CICHOCKI*

LEKSYKA MILITARNA
W WYBRANYCH CZASOPISMACH KATOLICKICH.
KOMENTARZ JĘZYKOWO-TEOLOGICZNY**

MILITARY LEXIS IN SELECTED CATHOLIC JOURNALS.
THE LINGUISTIC-THEOLOGICAL COMMENTARY

Abstract: The article falls within the trend of linguistic research on religious language, specifically focusing on the language of Catholicism in Poland. In addition to general observations regarding the military language used in the Church, the research aims to analyse and provide a linguistic-theological interpretation of military vocabulary found in “Gość Niedzielny” and “Tygodnik Powszechny”. The study is of a quantitative-qualitative nature and emerges from the latest strategies in corpus linguistics research. Data extracted from the journals received a linguistic-theological commentary.

Keywords: Religious religious language, military lexis, catholic weekly magazines, functions of religious vocabulary, catholic discourse.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest słownictwo militarne zgromadzone w dwóch czasopismach katolickich: w „Gościu Niedzielnym” i „Tygodniku Powszechnym”. Celem badań jest analiza słownictwa wojennego zgromadzonego w tych tygodnikach. Badania mają charakter przekrojowy i służą wykazaniu ogólnych tendencji językowych i teologicznych wynikających z posługiwania się wojenną leksyką. Wykorzystano w nich metodę badań korpusowych, a narzędziem

* Eryk Cichocki – doktor nauk humanistycznych (językoznawstwo), alumn Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu; e-mail: eryk.cichocki@gmail.com.

** Wykład wygłoszony podczas VIII Konferencji Filozoficznej *Człowiek wobec wojny*, która odbyła się 21 marca 2023 r. na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu.

służącym do uzyskania danych interesujących z badanego punktu widzenia był program *Lem*¹.

Badania mają charakter ilościowo-jakościowy. Analizę rozpoczyna pogłówna prezentacja wybranego słownictwa militarnego obecnego w badanych czasopiśmie. Przywołane leksemy rzeczownikowe opatrzone wyjaśnieniem, jaki sens militarny nadano dzięki nim tekstowi publicystycznemu. Wnioski zostały podparte cytataми z „Tygodnika Powszechnego” i „Gościa Niedzielnego”². Interpretacja danych i wnioski z przeglądu słownictwa militarnego znajdują się w ostatniej części pracy.

Język Kościoła katolickiego i jego zróżnicowanie od wielu lat stanowi przedmiot badań³, natomiast leksyka militarna zgromadzona w czasopiśmie nie doczekała się wystarczających opracowań. Sam język religijny⁴ i jego odmiany został opisany m.in. przez Wiesława Przyczynę⁵ czy Elizę Grzelak⁶, wzajemne przenikanie się sfery *sacrum* i *profanum* przedstawił Tadeusz Borucki⁷, aktualne zadania przemawiającego w imieniu Kościoła zaprezentował m.in. Rafał Kowalski⁸, a funkcjonowanie reguł dyskursu religijnego zebrała chociażby Marzena Makuchowska⁹.

¹ Zob. *Literacki Eksplorator Maszynowy*. <<https://ws.clarin-pl.eu/lem>> [dostęp: 1.02.2023].

² Wybór tych tygodników podyktowany był jednym z najwyższych wskaźników sprzedawalności. Zob. <<https://www.pbc.pl/czytelnictwo/>> [dostęp: 1.02.2023].

³ Zob. W. PRZYZYNA, G. SIWEK. *Język w Kościele*. W: *Polszczyzna 2000*. Red. W. Pisarek. Kraków 1999 s. 130-148.

⁴ W niniejszym artykule przyjmuję za Andrzejem Zwolińskim ustalenia dotyczące języka religijnego, jego funkcji i przymiotów. Zob. A. ZWOLIŃSKI. *Kaznodzieja w trosce o język religijny*. „Sympozjum” 2:2012 nr 2 (23) s. 33-53.

⁵ Zob. W. PRZYZYNA. *Język religijny i jego odmiany*. W: *Ecclesiae, patriae et homini serviens: księga pamiątkowa dedykowana księdzu biskupowi Kazimierzowi Górnemu z okazji 70. rocznicy urodzin oraz piętnastolecia posługi pasterskiej w kościele rzeszowskim*. Rzeszów 2007 s. 397-409.

⁶ Zob. E. GRZELAK. *Zróżnicowanie funkcjonalne języka religijnego*. W: *Język religijny dawniej i dziś. 2: Materiały z konferencji: Gniezno 3-5 czerwca 2004*. Red. S. Mikołajczak i T. Węclawski. Poznań 2005 s. 39-45.

⁷ Zob. T. BORUCKI. *Leksyka ze sfery profanum w kazaniach*. W: „Słowa, słowa, słowa”... w komunikacji językowej. Red. M. Grabska. Gdańsk 2000 s.183-187.

⁸ Zob. R. KOWALSKI. *Język inkluzywny na nowo odkryty – papieskie zadania dla Kościoła XXI wieku*. W: *Papież Franciszek i współczesność: z refleksji nad fenomenem komunikowania się*. Red. W. Misztal, R. Nęcek, M. Radej. Kraków 2018 s. 171-183.

⁹ Zob. M. MAKUCHOWSKA. *O wzniosłości w dyskursie religijnym (z perspektywy słownictwa)*. „Stylistyka” 26:2017 s. 251-268.

1. SŁOWNICTWO MILITARNE W „TYGODNIKU POWSZECHNYM” I „GOŚCIU NIEDZIELNYM”

Słownictwo militarne wyekscerpowane z artykułów o wojnie w elektronicznych wydaniach tygodników katolickich „Gość Niedzielny” i „Tygodnik Powszechny” zostało pogrupowane wokół 15 rzeczowników.

1.1. BITWA

W badanym materiale rosyjscy żołnierze przedstawiani są jako wysłannicy Bożej armii, której głównym dowódcą jest Bóg. Atakującej armii zwycięstwo wyprasza Bogurodzica i – w retoryce rosyjskiej – wstawiennictwo świętych. Wyrazem wiary w poparcie wojny przez świętych są ich ikony, które żołnierze noszą przy sobie:

Żołnierze rosyjscy walczący w Ukrainie mają krzyże, ikonki, medaliki, modlitewniki. Na zatopionym krążowniku «Moskwa» znajdowała się kaplica z relikwią Krzyża Świętego, każdy zestrzelony samolot czy helikopter rosyjski dostarcza cennych krzyży i ikon¹⁰.

1.2. BÓJ

W ocenie piszących współcześnie toczy się bój o słowa. Zdobycze osiągnane w tej przestrzeni sprawiają, że umiejętnie sterujący słowami zdobywają nowe pola bitwy:

Słowa i etykiety łatwo mogą mylić i zmieniać porządki znaczeń. Ideolodzy współczesnego tzw. postępu są świadomi i mówią o tym, że ważnym polem bitwy jest bój o słowa¹¹.

Bój to również szlak pielgrzymi i zmaganie się pątników z trudami wędrówki:

Całe niedzielne popołudnie zachęcamy słuchaczy, uczestników do tego, by wybrać się choć raz w życiu na pątniczy szlak. Jednym słowem zagrzewamy do boju¹².

¹⁰ M. MELNYK. *Rosjanie, wojna i ikony*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 3. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/rosjanie-wojna-i-ikony-181948>> [dostęp: 1.02.2023].

¹¹ Z. NIEMIRSKI. *Bój o przeszłość*. „Gość Niedzielny” 2019 nr 49. <<https://www.gosc.pl/doc/6021382.Boj-o-przeszlosc>> [dostęp: 1.02.2023].

¹² <<https://tarnow.gosc.pl/wyszukaj/wydanie/wszystko/18c8e7.Tarnowski-28-2013>> [dostęp: 1.02.2023].

1.3. WALKA

Z lektury badanych artykułów wynika, że walka oznacza zmaganie się z cierpliwością:

Cierpliwość nie jest zatem zaciskaniem zębów i trwaniem w nieszczęściu siłą woli napiętą do granic. Można na nią popatrzeć jak na wiązkę umiejętności. Akceptacja pierwszej strzały bez wbijania w ranę strzały drugiej, odpuszczenie walki, gniewnego niszczenia wszystkiego, co jawi się nam jako złe, wspomagane jest innymi zdolnościami¹³.

Walka to zderzenie się informacji z różnych stron świata i zróżnicowana interpretacja dziejących się wydarzeń:

Jest napędzana przez technologię, szczególnie w sferze rozpoznania oraz przesyłu informacji, która nabrała kluczowego znaczenia. Pole walki jest jedną ze sfer, w której się toczy¹⁴.

W walkę angażują się znane postaci ze świata polityki i mediów, np. Jerzy Owsiak¹⁵. Mówienie o walce w imię preferowanych wartości podsyca w ludziach gniew¹⁶. W badanych artykułach przedmiotem rozważań staje się uzasadnienie walki i pytanie o to, czy jest możliwe pogodzenie ze sobą miłości i walki:

Wraca więc pytanie: czy rzeczywiście niemożliwe jest kochać i walczyć? [...] Panie, czy mamy uderzyć mieczem?¹⁷

Warto zauważyć, że w walce atakujący stosują stygmatyzację jako jeden z głównych elementów wojny, tj. oskarżanie o niepopierane w społeczeństwach postawy nacjonalizmu, faszyzmu czy wirusów¹⁸. Trzeba również wspomnieć, że walka zmienia ludzi – jednego dnia delikatni i wrażliwi, drugiego, na polu walki, bezwzględni i oddani¹⁹. W walce wykorzystuje się społeczne lęki wybranych grup i przypisuje się je stronie przeciwnej, np. nadmierną europejskość, zachodniość kultury. Ponadto używa się najnowszej technologii, która służy wprowadzaniu

¹³ P. SIKORA. *Wielki Post. Sztuka cierpliwości*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 9. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/wielki-post-sztuka-cierpliwosci-182437>> [dostęp: 1.02.2023].

¹⁴ M. LEONARD, P. OLEKSY. *Wojna w Ukrainie: ten rok zmienił nasz świat*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 9. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/wojna-w-ukrainie-ten-rok-zmienil-nasz-swiat-182460>> [dostęp: 1.02.2023].

¹⁵ Zob. R. RZEPLIŃSKA, P. WILCZYŃSKI. *Owsiak pomógł nam zobaczyć siebie na nowo*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 5. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/owsiak-pomogl-nam-zobaczyc-siebie-na-nowo-182108>> [dostęp: 1.02.2023].

¹⁶ Zob. P. SIKORA. *Wielki Post. Sztuka cierpliwości*.

¹⁷ W. OSZAJCA. *Panie, czy mamy uderzyć mieczem?* „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 4. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/182030>> [dostęp: 1.02.2023].

¹⁸ Zob. M. MELNYK. *Rosjanie, wojna i ikony*.

¹⁹ Zob. Serhij Żadan: *Co mam poza nienawiścią*. „Tygodnik Powszechny” 2022 nr 36. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/serhij-zadan-co-mam-pozza-nienawiscia-178120>> [dostęp: 1.02.2023].

chaosu informacyjnego oraz posiłkuje się brakiem krytycyzmu w weryfikowaniu informacji przez odbiorców współczesnych komunikatorów²⁰. W opisywanych walkach grzechy poszczególnych osób odnosi się do wszystkich członków piętnowanej grupy społecznej. Służy to zburzeniu autorytetu społecznego, podważeniu czyjejś roli w życiu wielu Polaków, podsycaniu społecznych sporów wywołanych tym tematem:

Okazało się jednak, że «doktryna» świadków Jehowy wzbogaciła się o nowy element: pedofilię księży. «Co za obłuda! I tacy potem mówią kazania o moralności!» – wykrzykiwał mężczyzna, niezłomnie podążając za mną od lady do auta²¹.

W walce wykorzystuje się dyskryminację z różnych powodów (wieku, poglądów politycznych, podejścia do zagadnień moralnych), uzależnioną od kontekstu i czasu. Nie służą jej współcześnie postęp naukowy czy kulturalny, pomija się w nim rolę duchowości²². Walka toczy się we wnętrzu ochrzczonego człowieka, który na co dzień zmagają się z wyborem pomiędzy dobrem a złem²³.

1.4. STRATEGIA

W języku militarnym milczenie należy interpretować jako popieranie przeciwników sporu, np. powściągliwa reakcja papieża Franciszka na zniesienie prawa do aborcji w USA spotkała się z zarzutem, że nie popiera on wcale działalności niektórych wierzących chroniącej życie dzieci nienarodzonych:

Papież zachował milczenie, Stolica Apostolska przemówiła jedynie słowami nie najważniejszej instytucji. Nie ma wątpliwości, że to przemyślana strategia. Nie ma wątpliwości, że decyzja, by w tak gorącej społecznie, politycznie i medialnie sprawie papież zachował powściągliwe milczenie, a Stolica Apostolska przemówiła jedynie słowami nie najważniejszej – z całym szacunkiem dla akademii – instytucji, stanowi przemyślaną strategię²⁴.

W działalności ewangelizacyjnej słownictwo wojenne bywa interpretowane w kluczu Ewangelii, i tak np. leksem «strategia» nie wiąże się z rozumieniem

²⁰ Zob. J. DZIEDZINA. *Nieświęta wojna*. „Gość Niedzielny” 2022 nr 7. <<https://www.gosc.pl/doc/7360232.Nieswieta-wojna>> [dostęp: 1.02.2023].

²¹ F. KUCHARCZAK. *Walka atmosferą?* „Gość Niedzielny” 2011 nr 13. <<https://www.gosc.pl/doc/831980.Walka-atmosfera>> [dostęp: 1.02.2023].

²² Zob. F. KUCHARCZAK. *Ta sama walka*. „Gość Niedzielny” 2020 nr 28. <<https://www.gosc.pl/doc/6398330.Ta-sama-walka>> [dostęp: 1.02.2023].

²³ Zob. Sz. BABUCHOWSKI. *Walka o szczerosc*. „Gość Niedzielny” 2020 nr 35. <<https://www.gosc.pl/doc/6484164.Walka-o-szczerosc>> [dostęp: 1.02.2023].

²⁴ E. AUGUSTYN. *Watykan zaskakuje: powściągliwa reakcja na zniesienie prawa do aborcji w USA*. „Tygodnik Powszechny” <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/watykan-zaskakuje-powscigliwa-reakcja-na-zniesienie-prawa-do-aborcji-w-usa-175766>> [dostęp: 1.02.2023].

słownikowym, ale stoi za nim intymna relacja człowieka z Bogiem. Od niej zależą, jakie kroki zostaną postawione w strategicznych działaniach misyjnych²⁵.

1.5. ATAK

Atak na wartości chrześcijańskie przedstawiony jest jako zaplanowana działalność obrzydająca wiodące postulatory chrześcijan. Niektórzy autorzy widzą w tym nie-małe zaangażowanie celebrytów i polityków:

W tym szaleństwie jest metoda. Odsłania ona dwa główne cele. Pierwszy [...] atak na chrześcijański fundament naszej cywilizacji, na religię, na Kościół katolicki w szczególności. Drugi – maksymalne obniżenie samooceny Polaków, ciągłe przekonywanie do jak rzekomo nikczemnej wspólnoty należą – dziedzictwa klęsk, nienormalności, nieudacznictwa²⁶.

Ponadto atakuje się osoby za wyrażanie swojego stanowiska, za niefortunne – według odbiorców – odwołania do historii lub niewłaściwą ocenę współczesnych zjawisk kulturowych, np. kard. Meisner został skrytykowany za użycie podczas otwarcia muzeum diecezjalnego słowa «degeneracja» (*entarten*), które nazisci stosowali w odniesieniu do sztuki nowoczesnej²⁷. Ataki prowadzone są przez wyznawców innych religii niszczących świątynie, przerywających modlitwę czy zakłócających nabożeństwa²⁸.

1.6. BATALIA

Batalia obejmuje środowisko naukowe i szkolne, toczy się także między obywatelami a rządzącymi. Jedną z metod prowadzonej batalii jest nękanie pracowników poprzez sprawdzanie ich działalności pozanaukowej, śledzenie aktywności na portalach społecznościowych, np. na Facebooku²⁹.

²⁵ Zob. <<https://biblia.wiara.pl/wyszukaj/wyrazy/1355?art=1202288980&o=1&grupa=4>> [dostęp: 1.02.2023].

²⁶ <<https://www.gosc.pl/wyszukaj/wydanie/przeglad/79f66f.GN-50-2022-Otwarte>> [dostęp: 1.02.2023]

²⁷ Zob. *Absurdalny atak*. „Gość Niedzielny” 2007 nr 38. <<https://www.gosc.pl/doc/775536.Absurdalny-atak>> [dostęp: 1.02.2023].

²⁸ Zob. *Indie: ataki na chrześcijan*. <<https://www.gosc.pl/doc/948563.Indie-Ataki-na-chrzescijan>> [dostęp: 1.02.2023].

²⁹ Zob. R. RZEPLIŃSKA, P. WILCZYŃSKI. *Owsiak pomógł nam zobaczyć siebie na nowo*.

1.7. STARCIE

Starcie określa zderzenie kultury politycznej Zachodu z innymi kulturami. Ściera ją się ruchy demokratyczne z niedemokratycznymi, republikańskie z narodowym populizmem, zwolennicy wojny z propagatorami pokoju, apologeti silnego państwa ze stronnikami wizji państwa za wszelką cenę dążącego do ugody:

Ale także kraje europejskie, na które chętnie się orientujemy, są mocno podzielone. We Francji od dekad trwa starcie między ideologią dotychczasowej republiki a narodowym populizmem³⁰.

Media i debata publiczna organizowane są w ten sposób, by w stopniu maksymalistycznym spolaryzować stanowiska i wyłączyć z dyskusji inne środowiska, np. do debaty o pigułkach poronnych zapraszane są skrajne feministki oraz osoby silnie identyfikujące się z Kościołem katolickim³¹. Poza tym jako przestrzenie ideologicznego starcia (np. o ruch pielgrzymkowy w Jerozolimie) przedstawiane są miejsca święte dla wierzących³². Z kolei w wyniku obserwacji starć wierzeń dominujących we współczesnym świecie wśród komentatorów prasowych pojawiają się głosy, że przyszłość świata będzie należeć do islamu, który stanie się największą religią. Świadczą o tym dominujące w świecie tendencje wyznaniowe i polityczne:

Jeśli za 60 lat świat będzie istniał, islam będzie w nim największą religią. To prognoza pewna tylko przy założeniu, że obecne tendencje nie ulegną nagłemu załamaniu³³.

1.8. OBRONA

W publicystycznych tekstach opisujących historię Kościoła ukazywane są różne postaci ze świata katolickiego, które broniły interesów Kościołów lokalnych. Wśród hierarchów również pojawiały się podziały wynikające z obrony różnych układów politycznych. Tak było m.in. w przypadku biskupów reprezentujących odmienne postawy wobec agresji politycznych. Przykładowo w 1939 r. znane było wśród hierarchii wyrażane przez nuncjusza apostolskiego abp. Cesare Orsenigę

³⁰ 53 procent Polaków nie interesuje się polityką. To oni zdecydują o wyniku wyborów. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 8. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/53-procent-polakow-nie-interesuje-sie-polityka-to-oni-zdecyduja-o-wyniku-wyborow-182343>> [dostęp: 1.02.2023].

³¹ Zob. *Ideologiczne starcie*. <<https://www.gosc.pl/doc/2341281.Ideologiczne-starcie>> [dostęp: 1.02.2023].

³² Zob. Z. NIEMIRSKI. *Starcie proroków*. „Gość Niedzielny” 2015 nr 28. <<https://www.gosc.pl/doc/2579318.Starcie-prorokow>> [dostęp: 1.02.2023].

³³ *Starcie cywilizacji*. „Gość Niedzielny” 2017 nr 16. <<https://www.gosc.pl/doc/3826419.Starcie-cywilizacji>> [dostęp: 1.02.2023].

negatywne nastawienie do obrony przez papieża wierzących w Polsce przed agresją hitlerowską³⁴.

Obrona wartości chrześcijańskich stała się również źródłem rozczarowania grup walczących o prawo do ochrony życia. Popierający nie spodziewali się, że ich wysiłki zostaną tak chłodno ocenione przez Stolicę Apostolską³⁵.

W mniemaniu autorów badanych tekstów zadaniem duchownych jest obrona najświętszych wartości oraz nazywanie grzechów ludzi toczących wojnę. Obrazują to modlitwy abp. Światosława Szewczuka w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej³⁶. Ponadto wierzący zobowiązani są bronić papieża Franciszka przed niesprawiedliwą krytyką. Pojawiają się głosy, że Europejczykom łatwiej bronić papieży pochodzących z Europy niż biskupa Rzymu pochodzącego z Argentyny. Łatwiej więc stawać w obronie kogoś swojego niż obcego:

Zwłaszcza w Europie – jakby było «łatwiej» krytykować papieża pochodzącego z tak daleka, a więc «nie do końca naszego» (sic!). Ba, dziś obrona papieża Franciszka w niektórych środowiskach katolickich staje się niemal wyrazem... ekstrawagancji³⁷.

1.9. KLĘSKA

Leksem «klęska» powiązany jest z działaniami niektórych środowisk dążących do tego, by podważyć i ośmieszyć chrześcijańskie, katolickie i polskie wartości. Klęskę osiągnie się wtedy, gdy wmówi się ludziom, że nikczemność i nieudacznictwo są typowymi cechami Polaków. Do klęski prowadzi więc natarczywość sprzecznych z propagowanymi przez autorów wartościami oraz ich ofensywność informacyjna³⁸. Klęska to także pielęgnowanie wyłącznie rocznic wielkich klęsk i martyrologicznych reminiscencji. Dyskutuje się nad tym, czy polityka historyczna oparta na negatywnych efektach jest właściwa dla dobra społecznego:

³⁴ Zob. A. GRAJEWSKI. *Papieże wobec wojny*. „Gość Niedzielny” 2022 nr 13. <<https://www.gosc.pl/doc/7438513.Papieze-wobec-wojny>> [dostęp: 1.02.2023].

³⁵ Zob. E. AUGUSTYN. *Watykan zaskakuje: powściągliwa reakcja na zniesienie prawa do aborcji w USA*

³⁶ Zob. M. NOCUŃ. „*Rolą duchownych jest patrzeć władzy na ręce*”. *Portret abp. Światosława Szewczuka*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 1-2. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/rola-duchownych-jest-patrzec-wladzy-na-rece-portret-abp-swiatoslawa-szewczuka-181880>> [dostęp: 1.02.2023].

³⁷ J. DZIEDZINA. *Obrona konieczna*. <<https://www.gosc.pl/doc/3699709.Obrona-konieczna>> [dostęp: 1.02.2023].

³⁸ Zob. A. NOWAK. *Wojna niefutbolowa*. „Gość Niedzielny” 2020 nr 50. <<https://www.gosc.pl/doc/7992821.Wojna-niefutbolowa>> [dostęp: 1.02.2023].

Nasze święta narodowe to rocznice wielkich klęsk. Najlepsze filmy historyczne opowiadają o najtragiczniejszych wydarzeniach, a najciekawsze muzeum upamiętnia jedną z narodowych katastrof. Czy to dobra polityka historyczna?³⁹

Głosem sprzeciwiającym się nieuzasadnionemu wykorzystywaniu słownictwa militarnego w przedstawianiu wiary jest apel papieża Benedykta XVI, według którego wiara nie tylko oświeca i pomaga rozpoznać mądrość, ale także chroni przed stawaniem się w przepowiadaniu prorokami klęski i upadku⁴⁰.

1.10. ZWYCIĘŻAĆ

Zwycięstwo – w rozumieniu papieża Franciszka – to nie przewaga militarna, ale „droga dialogu i woła pracy na rzecz bezpieczeństwa i dobra wspólnego”. Głos ten uzasadniony jest także wspólnymi działaniami ekumenicznymi, szczególnie w łączności z Kościołem anglikańskim, wiąże nadzieję, że

[...] ustanie przemoc na wschodzie kraju i że zwycięży droga dialogu i woła pracy na rzecz bezpieczeństwa i dobra wspólnego⁴¹.

Zwycięstwo Boga dokona się wyłącznie wtedy, gdy działania ludzkie staną się pokorne na wzór świętych postaci biblijnych, np. św. Jana Chrzciciela:

Styl Boga różni się od sposobu działania człowieka, gdyż Bóg zwycięża pokorą, jak to ukazują największy z proroków – św. Jan Chrzciciel, który przygotowywał drogę Panu, by się następnie odsunąć⁴².

1.11. INWAZJA

Inwazja wiąże się nie tylko z podbiciem przez wojska terenów obcych państw, ale odnosi się także do magii i ezoteryki, która staje się coraz popularniejsza i jest efektem wyłączenia z dyskusji społecznych racjonalnego myślenia:

100 tysięcy osób trudniących się magią i ezoteryką, rynek szacowany na 2 mld złotych. Dotychczas wróżbiarstwo i czary egzystowały na marginesie oświeconego społeczeństwa. Dziś minister pracy wpisuje je na listę uprawianych zawodów, zakładane są szkoły dla wróżbitów, a kanały tematyczne, portale z horoskopami i sklepy ezoteryczne traktowane są jak jeden z wielu rodzajów

³⁹ J. JAKUBOWSKI. *Kult klęski*. „Gość Niedzielny” 2007 nr 50. <<https://www.gosc.pl/doc/766353>. Kult-klęski> [dostęp: 1.02.2023].

⁴⁰ Zob. <<https://papiez.wiara.pl/wyszukaj/wyrazy?q=PROROCY>> [dostęp: 1.02.2023].

⁴¹ W. JAGIELSKI. *Papież jedzie do Konga i Sudanu Południowego*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 6. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/papiez-jedzie-do-konga-i-sudanu-poludniowego-182203>> [dostęp: 1.02.2023].

⁴² *Franciszek: Bóg zwycięża pokorą*. <<https://www.gosc.pl/doc/2961044.Franciszek-Bog-zwycieza-pokora>> [dostęp: 1.02.2023].

biznesu – tyle, że prężnie się rozwijających. – To wynik deficytu racjonalnego myślenia⁴³.

1.12. OKUPACJA

Okupacja to nie tylko zajmowanie terytoriów przy pomocy sił zbrojnych, ale także zajęcie konkretnego miejsca lub budynku po to, by osiągnąć polityczne i społeczne cele. Jednym z przykładów takiej okupacji jest zajęcie budynku nuncjatury apostołskiej we Francji w celu zwrócenia uwagi opinii publicznej na hasła głoszone przez okupujących i uzyskania pomocy od państwa dla obrony zjawiska nielegalnego imigrowania ludności:

Nielegalni imigranci okupują budynek nuncjatury apostołskiej we Francji. [...] Poprosili o możliwość przekazania pisma i wszyscy weszli do budynku – poinformował jeden z pracowników nuncjatury⁴⁴.

1.13. BRONŃ

Bronią w walce o właściwe rozumienie i sens moralności – zdaniem autorów – są merytoryczne i powszechnie cenione podręczniki: „Seks cię wyzwoli” – krzyczy tytuł z okładki. Mniej widoczny dopisek informuje: „według Jana Pawła II”. To pierwsza w Polsce próba napisania podręcznika teologii ciała w języku młodzieży. Próba udana⁴⁵.

1.14. SZTURM

Leksem «szturm» rozumiany jest przede wszystkim jako zjawisko ciągłej modlitwy, naporcie na Boga w celu wyblągania spełnienia prośb wiernych, np. chcących ocalić życie poczętych:

Przez 168 godzin nieustannie będą modlić się w kościele pw. świętego Stanisława Kostki na Żoliborzu o ocalenie życia dzieci poczętych⁴⁶.

⁴³ *Inwazja zabobonu*. <<https://www.gosc.pl/doc/1546229.Inwazja-zabobonu>> [dostęp: 1.02.2023].

⁴⁴ *Imigranci okupują nuncjaturę*. <<https://papiez.wiara.pl/doc/1409483.Imigranci-okupuja-nuncjature>> [dostęp: 1.02.2023].

⁴⁵ Zob. T. JAKLEWICZ. *Detonowanie bomby*. „Gość Niedzielny” 2017 nr 7. <<https://www.gosc.pl/doc/3702259.Detonowanie-bomby>> [dostęp: 1.02.2023].

⁴⁶ <https://www.gosc.pl/wyszukaj/wyrazy_w/2?o=0&q=DZIECI+NIENARODZONE> [dostęp: 1.02.2023].

1.15. KAMPANIA

Kampanią nazywane są działania papieży zmierzające do wydobycia z tradycji Kościoła najcenniejszych myśli i refleksji. Do takich biskupów Rzymu należał m.in. Benedykt, który wśród różnego rodzaju kampanii, np. zdrowego odżywiania, zdrowego trybu życia, prowadził we właściwy dla papieżstwa sposób kampanię o życie wieczne, o zbawienie dusz:

Papież napisał w nim o «upomnieniu braterskim z myślą o zbawieniu wiecznym». Aż podskoczyłem z radości na krześle, kiedy to przeczytałem. [...] Nikogo nie dziwi też wydrukowany ogromnymi literami na eleganckiej paczce Marlboro napis: «Palenie papierosów zabija» czy też bardziej wyrafinowany: «Palenie zmniejsza liczbę plemników». Jasno z tego widać, że ciągle ktoś nas napomina, niejednokrotnie całkiem słusznie. Dla zdrowia ciała lepsza jest marchewka niż hamburger. Papież, pisząc o upominaniu, ma jednak na myśli «zbawienie wieczne»⁴⁷.

2. INTERPRETACJA DANYCH I DYSKUSJA NAD SŁOWNICTWEM MILITARNYM OBECNYM W ARTYKUŁACH TYGODNIKA POWSZECHNEGO I GOŚCIA NIEDZIELNEGO

Zgromadzony materiał pokazuje, że część słownictwa zawartego w czasopismach katolickich zawiera leksemy charakterystyczne dla języka wojennego. Warto zaznaczyć, że posługiwanie się nimi jest uzasadnione względami teologicznymi i językowymi. Z przeprowadzonej analizy materiału egzemplifikacyjnego wyłania się kilka zasadniczych kwestii związanych ze słownictwem militarnym. Słownictwo wojenne obecne z analizowanych tekstach publicystycznych stanowi kategorię otwartą i polimorficzną, ma swoje wyraźne uzasadnienie historyczne, służy budowaniu tożsamości wierzących, stanowi skutek konfliktu między językiem *sacrum* a językiem *profanum*, obrazuje tendencje inkulturacyjne języka religijnego, sprzyja budowaniu więzi między wierzącymi oraz stanowi jeden z podstawowych środków komunikacji religijnej.

2.1. KATEGORIA OTWARTA I POLIMORFICZNA

Na początku trzeba wyraźnie powiedzieć, że styl religijny, który jest odmianą współczesnej polszczyzny, nie ma wyłącznych wykładników religijnego postrzegania świata, co oznacza, że styl ten jest otwarty. Asymiluje więc środki z innych dziedzin. Jest też polimorficzny, co uzasadnia zróżnicowanie słownictwa wewnątrz

⁴⁷ K. PAWŁOWSKA. *Kampania społeczna „Nasze na Zawsze”*. <<https://koszalin.gosc.pl/doc/1316131.Kampania-spooleczna-Nasze-na-Zawsze>> [dostęp: 1.02.2023].

tego stylu⁴⁸. Obecność słownictwa wojennego w badanym zbiorze można także wyjaśnić kolejną cechą stylu religijnego, jaką jest kulturowe uzależnienie wypowiedzi religijnych. Słownictwo wojenne wiąże się więc z takimi obszarami aktywności ludzkiej, jak: wojna, atak, niewola, strata, walka, obrona czy zdobycie. Uzależnienie więc od kulturowych determinantów sytuuje obecność leksyki militarnej w artykułach opublikowanych w „Tygodniku Powszechnym” i „Gościu Niedzielnym”.

2.2. HISTORYCZNE UWARUNKOWANIA JĘZYKA MILITARNEGO. FORMUŁA *MILITIA CHRISTI* I ESCHATOLOGICZNA WALKA

Samo słownictwo militarne obecne w dyskursie publicystyki katolickiej nie powinno dziwić. Ma ono długą tradycję i różne historyczne uwarunkowania. W telegraficznym skrócie warto wyjaśnić jego obecność w dzisiejszej publicystyce „Tygodnika Powszechnego” i „Gościa Niedzielnego”.

Odwoływanie się do słownictwa żołnierskiego i wojennego wyrasta z formuły *militia Christi*⁴⁹, jednej z najstarszych, które pojawiły się w duchowości chrześcijańskiej. Podobnie było w Starym Testamencie, gdzie wojna była nie tylko akceptowanym, ale i koniecznym działaniem w relacjach międzynarodowych. Bóg dał narodowi wybranemu ojczyznę, którą jednak należało zdobyć (Wj 23,27-33). Wojny Izraela to wojny święte i usprawiedliwione – „wojny Jahwe” (Wj 17,16; 18,8-12). Boże wsparcie pomagało prowadzić zmagania z siłami zła sprzeciwiającymi się realizacji Bożych planów. Jahwe maszerował na czele wojsk (Jdt 5,14; 2 Sm 5,24). Obecność Boga w szeregach wojsk wyrażała arka (Lb 10,35-36). Z tradycji mono-teistycznej, a szczególnie z tradycji Starego Testamentu, rodzi się idea *miles Dei* (żołnierza Boga), oznaczająca nie tyle używanie przemocy, ile osobę akceptującą wolę Jahwe. Jahwe to Bóg pokoju (*shalom*), interpretowany jako „Bóg zastępów nieba i ziemi”, co wyraża jego władzę nad całym wszechświatem stworzonym w pokoju przez samego Boga.

W ewangeliach Chrystus nadaje walce nowe znaczenie. Przez wcielenie Osoby Boskiej pojawia się w czasie historycznym. Nie można Mu przypisać jakiegokolwiek sympatii dla stanu żołnierskiego (por. Łk 7,1-10). W nauczaniu Jezusa prawo talionu, tj. zasada: oko za oko, ząb za ząb, zostaje zastąpione przez prawo miłości (por. Mt 5,10; Łk 6,27-35). A słowa: „Nie przyniosłem pokoju, ale miecz” to walka oznaczająca przede wszystkim walkę w wymiarze eschatologicznym, ponieważ Jezus nie walczy o królestwo tego świata (Łk 9,59-60; J 18,36).

Wraz z rozwojem życia monastycznego i duchowości chrześcijańskiej (III-VI w.) ugruntowała się wizja *militiae Christi*, jako walka z szatanem i demonami

⁴⁸ Zob. M. WOJTAK. *Styl religijny we współczesnej polszczyźnie*. „Stil” 5:2006 s. 139-146.

⁴⁹ Zob. M. LENART. *Miles pius et Justus. Żołnierz chrześcijański katolickiej wiary w kulturze i piśmiennictwie dawnej Rzeczypospolitej (XVI-XVIII w.)*. Warszawa 2009 s. 17-21.

(pierwsza monografia zawierająca odniesienie do terminu *militia* wiązana jest ze św. Augustynem, który w dziele z ok. 396 r. *Chrześcijańska walka (De agone christiano)* zajmuje się problematyką walki ze złem, a przede wszystkim z grzechem).

Ważne w rozumieniu słownictwa militarnego, będącego echem rozwoju duchowości i rozrostu Kościoła, jest sięgnięcie do średniowiecza i zwrócenie uwagi na przemianę z żołnierza Chrystusa (*miles Christi*) w żołnierza chrześcijańskiego (*miles Christianus*). Ta istotna zmiana dokonała się w tle licznych konfliktów zbrojnych. Pozostawanie na poziomie wyłącznie walki duchowej, pielęgnowanej głównie w życiu zakonnym, trudne było w świecie, w którym miłość do bliźniego konfrontowano z nieustannymi napięciami militarnymi, których istotą nie było wyłącznie duchowe zwycięstwo Chrystusa, ale wyraźne cele doraźne, tj. polityczne i ekonomiczne.

2.3. BUDOWANIE TOŻSAMOŚCI WIERZĄCEGO

Obecność języka militarnego w przekazach publicystycznych „Tygodnika Powszechnego” i „Gościa Niedzielnego” wiąże się także z zauważonym przez Marzenę Makuchowską budowaniem tożsamości polskiego mężczyzny⁵⁰ czy też tożsamości wierzącego. Makuchowska zaznacza, że relacja między płcią a językiem religijnym wzmożona jest tylko w części nurtu dyskursu katolickiego, co widać w analizowanym materiale badawczym. Język ten widoczny jest bardziej na poziomie tworzenia szeregu inicjatyw dla mężczyzn służących praktykowaniu pobożności, kształtowaniu duchowości, osobowości religijnej i moralnej niż na poziomie leksyki publicystycznej w analizowanych czasopismach.

Zestawienie języka militarnego z oficjalnymi dokumentami kościelnymi każe wyraźnie stwierdzić, że język militarny nie jest oficjalnym językiem Kościoła, choć wykorzystuje się tu wojenne metafory czy akcesoria. Już w nazwach różnych grup widoczny jest militarny charakter, np. Żołnierze Chrystusa, Lew Judy, Wojownicy Maryi⁵¹. Słownictwo tego typu pojawiające się w prasie katolickiej oraz obecne w różnego rodzaju inicjatywach duszpasterskich, stowarzyszeniach czy wspólnotach, uzależnione jest od lokalnych tradycji kulturowych, a więc uwarunkowań historycznych, aktualnej polityki czy tła społecznego, a także od oczekiwań społecznych. Niewątpliwie posługiwanie się tego typu językiem jest jedną z prób organizacji duszpasterstwa w Polsce i stanowi odpowiedź na potrzebę kreowania wzorców dla wierzących, którym bliska jest retoryka wojenna.

⁵⁰ Zob. M. MAKUCHOWSKA. *O relacji języka i płci w religijnym dyskursie katolickim*. „Acta Universitatis Lodziensis” 55:2021 s. 187-190.

⁵¹ Zob. *tamże* s. 188.

2.4. SŁOWNICTWO MILITARNE EFEKTEM KONFLIKTU MIĘDZY JĘZYKIEM ŚWIECKIM POTOCZNYM I JĘZYKIEM RELIGIJNYM⁵²

Jedną z wielu przyczyn pojawienia się języka militarnego, i to nie tylko w publicystyce katolickiej, jest konflikt między językiem świeckim potocznym a językiem religijnym. Jest on wpisany w naturę języka religijnego, wszak u podstaw tego dyskursu leży antynomia: świat widzialny – świat niewidzialny. Świat Boga i opis tego świata wykracza poza możliwości poznawcze człowieka,

[...] w sferze zaś wyrażania pozostaje dalej językiem ludzkim, ograniczonym zarówno od strony samego systemu gramatycznego i reguł jego użycia, jak i też możliwości indywidualnych samego użytkownika⁵³.

Przeciwieństwo to powoduje naturalne konsekwencje. Użytkownicy języka funkcjonują wokół pewnej konieczności: zachowania wierności treściom przekazu religijnego i oddania im należnej czci, wyrażonej w słowach dostojności, przy jednoczesnym zachowaniu wymogu komunikatywności⁵⁴. Napięcie to skutkuje pogłębieniem się przeciwieństwa. Jest tak w wyniku niezwykle szybkiego rozwoju języka potocznego, za którym – jakkolwiek byśmy tego nie oceniali – nie nadąża język religijny, co w konsekwencji powoduje jego silne skostnienie. Drugą przyczyną jest desakralizacja kultury. To sprawia, że użytkownicy języka coraz mniej rozumieją terminologię teologiczną i w ogóle – jakąkolwiek terminologię ścisłej dyscypliny. Tym samym język militarny rzadko staje się odniesieniem wyłącznie doświadczenia religijnego, a staje się w recepcji językiem niezrozumiałym, bowiem w powszechnej świadomości doszło do desakralizacji terminów religijnych⁵⁵.

2.5. SŁOWNICTWO MILITARNE WYRAZEM TENDENCJI INKULTURACYJNYCH

Pojawienie się tendencji inkulturacyjnych jest odpowiedzią współczesnego Kościoła na stopniowy, na naszych oczach się dokonujący, proces społecznej utraty pamięci w zakresie języka religijnego

– zauważa Dorota Zdunkiewicz-Jedynak⁵⁶. Tendencja ta widoczna jest także w analizowanych czasopismach katolickich. Z jednej strony język religijny jest językiem inności i ze swojej natury nie przystaje do języka współczesnej kultury masowej. Zastosowanie leksyki wojennej jest – świadomym lub nie – efektem

⁵² Zob. W. PRZYCZYNA, G. SIWEK. *Język w Kościele* s. 133.

⁵³ *Tamże*.

⁵⁴ Zob. *tamże*.

⁵⁵ Zob. *tamże*.

⁵⁶ Zob. D. ZDUNKIEWICZ-JEDYNAK. *Jak mówić o Bogu językiem współczesnego świata?: o dylematkach inkulturacji w języku polskiego Kościoła*. „Studia Salvatoriana Polonica” 4:2010 s. 87-97.

dylematu teologicznego, polegającego na strzeżeniu odrębności języka religijnego, dobrze rozumianej hermeneutyczności lub też włączeniu treści teologicznych w język potoczny⁵⁷.

2.6. WIĘZIOTWÓRCZA ROLA SŁOWNICTWA MILITARNEGO

Kolejną ważną przyczyną przyswajania języka religijnego przy stosowaniu słownictwa militarnego w kulturze masowej jest próba dotarcia do szerszego grona odbiorców. Język wszak posiada funkcję jednoczącą, jest uwikłany w różne komunikaty i różne międzyludzkie interakcje. Dlatego też język militarny pełni trzy zasadnicze funkcje: społeczno-kulturową, pragmatyczną i komunikacyjną, a co za tym idzie, ma do spełnienia pewne o wiele bardziej szczegółowe zadania⁵⁸.

Z perspektywy społeczno-kulturowej język o nacechowaniu militarnym służy celom poznawczym. Dzięki niemu w badanym korpusie jasne się staje, kto stoi po stronie dobra, a kto to dobro niszczy. W warstwie symbolicznej pozwala metaforycznie postrzegać rzeczywistość, a przez zastosowanie metafor dociera do odbiorców (np. metafora kampanii, oblężenia, ataku, zysku). W sensie kumulatywnym utrwała wartości wspólne dla piszącego i czytającego i pozwala tak wartościować rzeczywistość, by dzielić ten świat z myślącymi podobnie (atakujemy obce siły reprezentujące odmienny sposób myślenia). Leksyka militarna służy też konsolidacji (pozwala zrozumieć pewnej części czytających, kim są i jakie wartości stanowią o ich odrębności).

Jeśli przyjrzeć się językowi militarnemu z perspektywy pragmatycznej, można zauważyć, że słownictwo militarne opisujące ważne dla piszącego zagadnienie religijno-społeczne pozwala kierować czytelników na właściwe – w mniemaniu autorów czy redakcji – kierunki myślenia i działania. Ponadto wykorzystanie leksyki militarnej w sferze perswazyjnej ma na celu kierowanie odbiorcami, a w sferze ideologicznej – utrwalanie wspólnego dla czytelników „Tygodnika Powszechnego” i „Gościa Niedzielnego” rozumienia takich zagadnień, jak: prawda, kłamstwo, sprawiedliwość czy fałsz; w sferze performatywnej kreuje nowe obszary rzeczywistości i nazywa nowe fakty, szczególnie określa nowe spojrzenie w sferze niematerialnej, tj. prawnej czy obyczajowej. W sferze – jak to określa językoznawstwo – magicznej sprzyja takiemu konstruowaniu rzeczywistości, by poprzez przywołanie określonych treści tak wpłynąć na psychikę lub świadomość, by osiągnąć określony efekt, np. sprzyjać propagowaniu wartości chrześcijańskich.

⁵⁷ Zob. *tamże*.

⁵⁸ Zob. I. ŁUC, M. BORTLICZEK. *Język uwikłany w ponowoczesność*. Katowice 2011 s. 16-18.

2.7. METAFORA JEDNYM Z GŁÓWNYCH NARZĘDZI KOMUNIKACJI KOŚCIELNEJ

Metafora wyłącza się ze zderzenia znaczenia literalnego (dosłownego) ze znaczeniem metaforycznym (nieliteralnym). Metaforę ujmuje się zatem jako zakłócenie semantycznej łączliwości wyrazów w stosunku do ich rozumienia dosłownego i odbudowywanie spójności tekstu przez przyjęcie znaczenia [...]. Metafora [...] jest obecna w życiu codziennym, stanowiąc podstawę wielu potocznych komunikatów. Autorzy twierdzą, że obecność metafor w działaniu i w języku ma swoje źródło w procesach myślenia metaforycznego (metafory tkwią w systemie pojęć człowieka)⁵⁹.

Badania wykazują, że metafora w polszczyźnie jest bardzo często wykorzystywana w innych stylach niż potoczny, organizując wiele naszych wypowiedzi. W badanych tekstach metafory, zwłaszcza te militarne, to jeden z najbardziej sugestywnych środków komunikacji. By dany komunikat utkwiał w pamięci odbiorcy, metafora musi być nietypowa. Zdarza się, że metafory źle dobrane, nieprofilowane do odbiorców, zbyt obeznane tracą właściwe ramy interpretacyjne i przyjmują postać wyłącznie powierzchownej (nieciekawej) atrakcyjności.

* * *

Język militarny obecny w analizowanych czasopismach katolickich wynika również z przesunięcia znaków, słów i rytów do sfery pozasakralnej, co skutkuje „[...] utratą panowania nad tym, co się będzie z nimi działo”⁶⁰. Czy w związku z tym, jak to często bywa, przez projektowanie za pomocą słownictwa militarnego rzeczywistości społecznej, kulturowej i religijnej zamiast Bogiem fascynować i łączyć nie uzyskuje się efektu odwrotnego? Język militarny jest częścią stylu religijnego, ale nie oznacza on walki doraźnej, fizycznej, jeden przeciw drugiemu, ale walkę w sensie eschatologicznym, a to już przecież zupełnie inna perspektywa.

BIBLIOGRAFIA

53 procent Polaków nie interesuje się polityką. To oni zdecydują o wyniku wyborów. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 8. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/53-procent-polakow-nie-interesuje-sie-polityka-to-oni-zdecyduja-o-wyniku-wyborow-182343>> [dostęp: 1.02.2023].

Absurdalny atak. „Gość Niedzielny” 2007 nr 38. <<https://www.gosc.pl/doc/775536.Absurdalny-atak>> [dostęp: 1.02.2023].

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Zob. A. DRAGUŁA. *Copyright na Jezusa. Język, znak, rytuał między wiarą a niewiarą*. Warszawa 2012 s. 224.

- AUGUSTYN E.: *Watykan zaskakuje: powściągliwa reakcja na zniesienie prawa do aborcji w USA*. „Tygodnik Powszechny” <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/watykan-zaskakuje-powsciagliwa-reakcja-na-zniesienie-prawa-do-aborcji-w-usa-175766>> [dostęp: 1.02.2023].
- BABUCHOWSKI Sz.: *Walka o szczerłość*. „Gość Niedzielny” 2020 nr 35. <<https://www.gosc.pl/doc/6484164.Walka-o-szczerosc>> [dostęp: 1.02.2023].
- BORUCKI T.: *Leksyka ze sfery profanum w kazaniach*. W: „Słowa, słowa, słowa”... w komunikacji językowej. Red. M. Grabska. Gdańsk 2000 s. 183-187.
- DRAGUŁA A.: *Copyright na Jezusa. Język, znak, rytuał między wiarą a niewiarą*. Warszawa 2012.
- DZIEDZINA J.: *Nieświęta wojna*. „Gość Niedzielny” 2022 nr 7. <<https://www.gosc.pl/doc/7360232.Nieswieta-wojna>> [dostęp: 1.02.2023].
- DZIEDZINA J.: *Obrona konieczna*. <<https://www.gosc.pl/doc/3699709.Obrona-konieczna>> [dostęp: 1.02.2023].
- Franciszek: Bóg zwycięża pokorą*. <<https://www.gosc.pl/doc/2961044.Franciszek-Bog-zwycieza-pokora>> [dostęp: 1.02.2023].
- GRAJEWSKI A.: *Papieże wobec wojny*. „Gość Niedzielny” 2022 nr 13. <<https://www.gosc.pl/doc/7438513.Papieze-wobec-wojny>> [dostęp: 1.02.2023].
- GRZELAK E.: *Zróżnicowanie funkcjonalne języka religijnego*. W: *Język religijny dawniej i dziś. 2: Materiały z konferencji: Gniezno 3-5 czerwca 2004*. Red. S. Mikołajczak i T. Węclawski. Poznań 2005 s. 39-45.
- Ideologiczne starcie*. <<https://www.gosc.pl/doc/2341281.Ideologiczne-starcie>> [dostęp: 1.02.2023].
- Imigranci okupują nuncjaturę*. <<https://papiez.wiara.pl/doc/1409483.Imigranci-okupuja-nuncjature>> [dostęp: 1.02.2023].
- Indie: ataki na chrześcijan*. <<https://www.gosc.pl/doc/948563.Indie-Ataki-na-chrzescijan>> [dostęp: 1.02.2023].
- Inwazja zabobonu*. <<https://www.gosc.pl/doc/1546229.Inwazja-zabobonu>> [dostęp: 1.02.2023].
- JAGIELSKI W.: *Papież jedzie do Konga i Sudanu Południowego*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 6. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/papiez-jedzie-do-konga-i-sudanu-poludniowego-182203>> [dostęp: 1.02.2023].
- JAKLEWICZ T.: *Detonowanie bomby*. „Gość Niedzielny” 2017 nr 7. <<https://www.gosc.pl/doc/3702259.Detonowanie-bomby>> [dostęp: 1.02.2023].
- JAKUBOWSKI J.: *Kult kłęski*. „Gość Niedzielny” 2007 nr 50. <<https://www.gosc.pl/doc/766353.Kult-kleski>> [dostęp: 1.02.2023].
- KOWALSKI R.: *Język inkluzywny na nowo odkryty – papieskie zadania dla Kościoła XXI wieku*. W: *Papież Franciszek i współczesność: z refleksji nad fenomenem komunikowania się*. Red. W. Misztal, R. Nęcek, M. Radej. Kraków 2018 s. 171-183.
- KUCHARCZAK F.: *Ta sama walka*. „Gość Niedzielny” 2020 nr 28. <<https://www.gosc.pl/doc/6398330.Ta-sama-walka>> [dostęp: 1.02.2023].
- KUCHARCZAK F.: *Walka atmosferą?* „Gość Niedzielny” 2011 nr 13. <<https://www.gosc.pl/doc/831980.Walka-atmosfera>> [dostęp: 1.02.2023].
- LENART M.: *Miles pius et Justus. Żołnierz chrześcijański katolickiej wiary w kulturze i piśmiennictwie dawnej Rzeczypospolitej (XVI-XVIII w.)*. Warszawa 2009.

- LEONARD M., OLEKSY P.: *Wojna w Ukrainie: ten rok zmienił nasz świat*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 9. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/wojna-w-ukrainie-ten-rok-zmienił-nasz-swiat-182460>> [dostęp: 1.02.2023].
- Literacki Eksplorator Maszynowy*. <<https://ws.clarin-pl.eu/lem>> [dostęp: 1.02.2023].
- ŁUC I., BORTLICZEK M.: *Język uwikłany w ponowoczesność*. Katowice 2011.
- MAKUCHOWSKA M.: *O relacji języka i płci w religijnym dyskursie katolickim*. „Acta Universitatis Lodziensis” 55:2021 s. 187-190.
- MAKUCHOWSKA M.: *O wzniosłości w dyskursie religijnym (z perspektywy słownictwa)*. „Stylistyka” 26:2017 s. 251-268.
- MELNYK M.: *Rosjanie, wojna i ikony*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 3. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/rosjanie-wojna-i-ikony-181948>> [dostęp: 1.02.2023].
- NIEMIRSKI Z.: *Bój o przeszłość*. „Gość Niedzielny” 2019 nr 49. <<https://www.gosc.pl/doc/6021382.Boj-o-przeszlosc>> [dostęp: 1.02.2023].
- NIEMIRSKI Z.: *Starcie proroków*. „Gość Niedzielny” 2015 nr 28. <<https://www.gosc.pl/doc/2579318.Starcie-prorokow>> [dostęp: 1.02.2023].
- NOCUŃ M.: *„Rola duchownych jest patrzeć władzy na ręce”*. Portret abp. Światosława Szewczuka. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 1-2. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/rola-duchownych-jest-patrzec-wladzy-na-rece-portret-abp-swiatoslawa-szewczuka-181880>> [dostęp: 1.02.2023].
- NOWAK A.: *Wojna niefutbolowa*. „Gość Niedzielny” 2020 nr 50. <<https://www.gosc.pl/doc/7992821.Wojna-niefutbolowa>> [dostęp: 1.02.2023].
- OSZAJCA W.: *Panie, czy mamy uderzyć mieczem?* „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 4. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/182030>> [dostęp: 1.02.2023].
- PAWŁOWSKA K.: *Kampania społeczna „Nasze na Zawsze”*. <<https://koszalin.gosc.pl/doc/1316131.Kampania-spoeczna-Nasze-na-Zawsze>> [dostęp: 1.02.2023].
- PRZYCZYNA W., SIWEK G.: *Język w Kościele*. W: *Polszczyzna 2000*. Red. W. Pisarek. Kraków 1999 s. 130-148.
- PRZYCZYNA W.: *Język religijny i jego odmiany*. W: *Ecclesiae, patriae et homini serviens: księga pamiątkowa dedykowana księdzu biskupowi Kazimierzowi Górnemu z okazji 70. rocznicy urodzin oraz piętnastolecia posługi pasterskiej w kościele rzeszowskim*. Rzeszów 2007 s. 397-409.
- RZEPLIŃSKA R., WILCZYŃSKI P.: *Owsiak pomógł nam zobaczyć siebie na nowo*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 5. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/owsiak-pomogl-nam-zobaczyc-siebie-na-nowo-182108>> [dostęp: 1.02.2023].
- Serhij Żadan: *Co mam poza nienawiścią*. „Tygodnik Powszechny” 2022 nr 36. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/serhij-zadan-co-mam-pozza-nienawiscia-178120>> [dostęp: 1.02.2023].
- SIKORA P.: *Wielki Post. Sztuka cierpliwości*. „Tygodnik Powszechny” 2023 nr 9. <<https://www.tygodnikpowszechny.pl/wielki-post-sztuka-cierpliwosci-182437>> [dostęp: 1.02.2023].
- Starcie cywilizacji*. „Gość Niedzielny” 2017 nr 16. <<https://www.gosc.pl/doc/3826419.Starcie-cywilizacji>> [dostęp: 1.02.2023].
- WOJTAK M.: *Styl religijny we współczesnej polszczyźnie*. „Stil” 5:2006 s. 139-146.

ZDUNKIEWICZ-JEDYNAK D.: *Jak mówić o Bogu językiem współczesnego świata?: o dylematach inkulturacji w języku polskiego Kościoła*. „*Studia Salvatoriana Polonica*” 4:2010 s. 87-97.

ZWOLIŃSKI A.: *Kaznodzieja w trosce o język religijny*. „*Symposium*” 2:2012 nr 2 (23) s. 33-53.

Streszczenie: Artykuł mieści się w nurcie lingwistycznych badań nad językiem religijnym, a ściślej – nad językiem katolicyzmu w Polsce. Poza ogólnymi spostrzeżeniami dotyczącymi języka militarnego wykorzystywanego w Kościele, celem badań jest analiza i interpretacja językowo-teologiczna słownictwa militarnego zawartego w „*Gościu Niedzielnym*” i „*Tygodniku Powszechnym*”. Badania mają charakter ilościowo-jakościowy i wyrastają z najnowszych strategii badań korpusów językoznawczych. Dane wyekscerpowane z czasopism uzyskały komentarz językowo-teologiczny.

Słowa kluczowe: język religijny, leksyka militarna, tygodniki katolickie, funkcje słownictwa religijnego, dyskurs katolicki.